

KENYÉRCÉDULÁK / VASÁRNAP

Egy meg nem született testvérem,
egy másik anyám, a filoxéra előtti világ
a maga kegyetlen szokásaival.

Mindig jön hirtelen egy pillanat,
amikor mindent kénytelen vagyok elképzelni,
akkora a nyomorúság, a puszta létezés,
a férfiatlan, gonosz férfiaság
vagy magam viszonzása egyre alább,
míg el nem jutok addig a szimpla félelemig,
hogy velem is fizethetnének bármiért,
jelzálogadósságot, elsőszülöttet.

Ahogy a rugós madárcsapda nézi az eget
kétfelé feszített szemhéjakkal
a fészker tetejéről.

Gomolygó arcok kosárfülekkel,
dunyhaszájjal és láncra fűzött orral.
A lánc túlsó vége egy tűzhely lábához
van kötözve valami kis odúban, és ha megrántják,
hatalmas zendülés, Kacor Naca fölriad végtelen
imájából, és megátkoz mindenkit, akinek eszébe jutott
ezen a kicsi földön párosodni és gyarapodni.

Dávidházi Péter

ÉPÍTENI

Ki emlékszik ma már Bulcsú Károly nevére? S néhányan, akik szakmai kötelességből végigolvastuk sikerültebb vagy csikorgó műveit, vajon hány versére, fordítására, dolgozatára, akár csak címére emlékszünk? A szabadságharc utáni fojtott évtized allegorikus kifejezőjeként Tompa hálás tanítványa volt, legjobb pillanataiban talán nem is méltatlan hozzá, de mára az egykori mester nevét is csak egy-két kötelező iskolai olvasmány halványuló emléke őrzi. Annál elgondolkoztatóbb, hogy valaha (1935) éppen Horváth János közölte Bulcsú egyik levelét az *Irodalomtörténetben*, holott ő vajmi ritkán vállalkozott filológiai szövegközlésre, Bulcsú költészetét nem becsülte túl („*emlékét verseinél ma már biztosabban őrzi Arany Jánosnak róla írt bírálata*”), s bizony egyetlen költe-

ménnyel sem szerepeltette a MAGYAR VERSEK KÖNYVE gyűjteményében, amely pedig igyekezett szerény életművekből is némi ízelítőt adni. Ha ugyanúgy elfogadta Arany szigorú minősítését, ahogy annak idején maga a megbírált költő, s ha nem látott okot perújrafelvételre, amelyre legföljebb Erdélyi János hajdani kedvezőbb véleménye indíthatta volna, akkor miért tartotta szükségesnek összeszedni a (nem is jelentős személyhez írott) levél „*teljesebb megítéléséhez szükséges tudnivalókat*”? Sokatmondó, hogy Horváth, ha csak tehetett, a magyar klasszikusok elmélyült tanulmányozása közben sem restellt figyelmet szentelni a múlt irodalmi vagy tudományos kismestereinek, sőt elismeréssel adózott nekik, meg lévén győződve róla, hogy energiájuk „*még elnévte- lenedve is tovább él a kor eredmény-összegében*”, s ezért szolgálatuk méltó emlékezetünkre. „*Vessük fel a kérdést, s ne féljünk, hogy megzavarjuk vele a kegyelet ünnepét: mit ért a roppant munka, melyet a 76 éves korában meghalt Szász Károly földi vándorlása végeztével maga után hagyott?*” Persze nagyon sokat: a kérdésre felelő akadémiai emlékbeszéd végén a kiváló irodalomtörténész megilletődve ünnepli a magyar művelődés odaadóan hűséges mindenesének költőit, műfordítóit és értekezőit életművét, hangoztatván, hogy az nem tudott, nem is akart a legnagyobbakéval versenyre kelni. Mint egy fiatalkori leveléből tudjuk, eleinte Horváth is arra készült, hogy a pártharcokban makacsul őrzött függetlenségével két tűz közé kerülve, ha többel nem is, legalább egy-egy füzetnyi, saját költségen megjelentetett tanulmánnyal szerzi meg a jól végzett munka tiszta önérzetét. Elhíhetjük neki, hogy így sem halt volna meg boldogtalanul; megnyugtató gondolat, hogy így sem élt volna hiába. Öröm, hogy kibonthatta nem mindennapi tehetségét, de jó hír, vigasz, erőforrás, hogy a legnagyobbaknál sokkal kisebbnek is érdemes lennünk; a kultúrákat nagyok és kicsik együtt építik, s mindig az utóbbiak voltak többen. Stílszerű ez ügyben közülük idézni valakit, mégpedig éppen Bulcsút, akinek NAPKELET HŐSE című versében ugyanezzel érvel a megrettent népért közbenjáró öreg főpap, kérlelvén Attilát, hogy kegyelmezzen meg Rómának. „*E város fölött, oh hidd meg, / Ezer év szelleme lebeg! / Itt leng a kor lelke, hogy lássa: / Mily nagy a lángész óriása / S minő nagyot teremtene / Itt e parányi emberek, [...] / Ne bánts d e várost mert hidd meg: / Romjain sirt ástál nevednek / S az ezrednyi unokák így ítélnek: »Nem, nem volt lelke a vezérnek, / Ki, mit teremtének / Milliók hangya-szorgalommal, / Örülten egy átkozott perczben / Szétadulta halommal.«*” Attila, aki itt „*romlott népek ostroma*”, s napkelet bosszúszomjas tündérének jó előre megfogadta, hogy írmagját sem hagyja meg napnyugat „*romlott*”, „*hitvány*” és „*dőre*” városának, ezt hallván magába szállt, és megkímélte Rómát. Bulcsút ez mélyen érinthette, mert HADUR DALNOKA című versében is feltűnik e motívum: a túlvilág égi sátrában Attila büszkén feleli az ősmagyar vezérektől sorban számadást kérő Hadurnak, hogy bőszsen csattogtatta ugyan a bosszú ostorát, egész országokra ijesztve, de nem rabolt, s Rómának megkegyelmezett. Nem tudni, hogy a költő, egy református pap lelkészi képesítésű, tanárságból élő fia, aki gyászbeszédeiben és verseiben gyakran utalt a BIBLIA megfelelő részeire, gondolt-e itt bibliai párhuzamra, de a helyzet egyik ősmintáját adó ószövetségi történetben maga az Úr is részben azért kegyelmez meg a bűneiért már elpusztítással fenyegetett, de ijedtében bűnbánatra kész Ninivének, mert annyian fáradtak már építésén, ilyen-olyan szándékból és jól-rosszul, hogy munkájuk eredményét s a benne otthonra talált életet sajnálná feláldozni. „*Én pedig ne szánjam Ninivét, a nagy várost, amelyben több van tizenkétszer tízezer embernél, akik nem tudnak különbséget tenni jobb- és balkezük között, és barom is sok van?!*” JÓNÁS KÖNYVÉ-nek e szónoki kérdésű, kimondatlanul is egyértelmű választ sugalló zárómondata (4,11) ihlette 1938-ban Ba-

bits gyönyörű parafrázisát, egyúttal a saját kultúrafelfogásának jelképéül: „*És én ne szánjam Ninivét, amely / évszázak folytán épült vala fel? [...] A várost amely mint egy fáklya égett / nagy korszakokon át, és nemzedékek / éltek fényénél, s nem bírt meg vele / a sivatagnak annyi vad szele? / Melyben lakott sok százszor ezer ember / s rakta fészket munkálva türelemmel: / ő sem tudta, és ki választja széjjel, / mit rakott jobb-, s mit rakott balkezevel?*” Itt az Úr meg is válaszolja utóbbi kérdését: „*Bízd azt reám, majd szétválasztom én.*” Ninive, Róma, Budapest, ennyiben persze mindegy. Babits alighanem ennek szellemében fogalmazta meg a következő év egyik könyvkritikáját írva, hogy a magyar kultúra ezeréves építményét nem szabad gyarló emberi kézzel, utólag, hebehurgyán kettéválasztani, mondvacsinált ürüggyel kilökve belőle egyik felét. Manapság, egyre aggasztóbban gyűlölködő politikai megosztottságunkban ide kívánkozik, hogy a magyar irodalom történészei nemhiába folyamodtak szemléltetésül a kőfejtés s főként a házépítés metaforájához, a magyar íráskultúra közös tárházára utalva, amikor mesterségükről gondolkoztak. Szerencsénk, hogy ehhez mindnyájunkra, minden valamirevaló igyekezetre szükség van; így csak dolgoznunk kell, elég dolgoznunk, ahogy tőlünk telik, ki-ki a maga módján, szíve, alkalmá, tehetsége szerint, s hálásan, mert tehetünk valamit, ami beépül, s bár idővel kicserélhetik, mint egy-egy megkopott Shakespeare-fordítást, ahogy Babitséra cserélték Szász Károly fél évszázadig használt szövegét, közben akár el is felejthetik, mint például Bulcsú másfél évszázadig azonosítatlanul lappangott fordítástörredékét, de valaha szolgált, ezért valahol megmarad.

Geréby György

JOSEPH RATZINGER ÉS JÜRGEN HABERMAS VITÁJA¹

A szimbolikus jelentőségű találkozóóról készült fényképeken két hófehér hajú, hetvenes úr beszélget egymással. A felvételek figyelmes tekinteteket és kontrollált gesztikulálást rögzítenek. Egy generációhoz tartoznak, és mindketten németként élték át a XX. századot. Életútjaik párhuzamosak (egy-két év eltéréssel habilitáltak, majd lettek professzorok Frankfurtban, illetve Tübingenben). Tekintélyük egyképpen óriási, nemcsak Németországban, hanem Franciaországban, a másik meghatározó kontinentális szellemi hatalom életében is. Formális elemekben párhuzamos életük során azonban két teljességgel eltérő világot képviselnek, amelyek történetileg nem álltak egymással kimondottan barátságos viszonyban. Jürgen Habermas (sz. 1929) a frankfurti iskola kritikai elméletét, a felvilágosult, szekularizált tradíciót, a társadalom-központú filozófi-

¹ Az előadások teljes szövege a sajtóvisszhanggal együtt: http://www.kath-akademie-bayern.de/contentserver/www.katholische.de/data/media/_shared/debatte1.pdf